

**ПРОЄКТ «ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ ЖІНОК В ІННОВАЦІЙНІЙ
І ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ:
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЖІНКАМИ»**

Протягом останніх років, а саме з січня 2019 року по грудень 2022 року, Комітет з розвитку та інтелектуальної власності (КРІВ) реалізовував проєкт, мета якого полягала в розширенні участі жінок-винахідниць та новаторок у національній системі інновацій за рахунок надання їм підтримки у більш ефективному використанні системи ІВ.

З цією метою проєкт передбачав надання жінкам-винахідницям та новаторкам допомоги та сприяння з метою розширення їхнього кругозору, поінформованості та використання ними системи ІВ, застосовуючи для цього оптимізовані програми підтримки, наставництво та можливості для встановлення зв'язків. Центральним елементом проєкту мало стати створення або зміцнення національного потенціалу в справі надання підтримки жінкам-винахідницям в галузі ІВ.

Проєкт передбачав дві широкі групи заходів:

і. Заходи першої групи мали загальний і широкий характер і не були орієнтовані на якусь конкретну країну. Вони включали проведення огляду літератури про труднощі, з якими стикаються жінки-винахідниці у використанні системи ІВ; складання посібника зі створення стартапу та з важливих для цього рекомендацій щодо ІВ; збирання прикладів досвіду жінок-

винахідниць з усього світу, а також вироблення належних методів та моделей роботи з метою підтримки жінок-винахідниць.

ii. Заходи другої групи стосувалися окремих країн. Заходи цієї групи стосувалися чотирьох пілотних країн: Мексики, Оману, Пакистану та Уганди. У кожній пілотній країні було проведено національне дослідження, мета якого полягала у з'ясуванні становища жінок-винахідниць, використання ними системи ІВ, проблем, з якими вони стикаються, потенційних систем підтримки та ін. На підставі зібраної інформації були розроблені рекомендації щодо характеру підтримки в галузі ІВ, а також того, якою має бути структура даної підтримки і як вона має надаватися.

Після затвердження проєкту у травні 2018 року розпочалася робота з пошуку відповідних експертів для досягнення результатів проєкту та проведення заходів.

Заходи, що стосуються першої групи (які не стосуються якоїсь конкретної країни).

- З метою проведення огляду літератури про жінок-винахідниць та про їх доступ до системи ІВ, складання посібника, збирання інформації про належні методи роботи, прикладів досвіду жінок-винахідниць та новаторок, а також історій захисту ними своїх винаходів та інновацій та виведення їх на ринок, протягом перших трьох місяців 2019 року було відібрано експертів для проведення огляду літератури, з якими було укладено договори.

- До кінця червня 2019 року було завершено роботу над оглядом літератури на тему «Проблеми, з якими стикаються жінки-винахідниці та новаторки при використанні системи інтелектуальної власності». До грудня 2020 року було завершено дослідження «Стратегічні підходи до усунення гендерного розриву в галузі інтелектуальної власності: практичні заходи щодо сприяння доступу до системи інтелектуальної власності винахідникам, авторам та підприємцям з-поміж жінок».

Заходи, що належать до другої групи (за окремими країнами-бенефіціарами).

- Відповідно до критеріїв відбору, що містяться в проєктному документі (CDIP/22/14 Rev.), було відібрано три пілотні країни (додатково до Мексики), а саме: Оман, Пакистан та Уганда.

- До червня 2019 року були визначені національні експерти, які мали провести оцінку становища жінок-винахідниць у кожній з пілотних країн, описати проблеми, з якими вони стикаються, виявити ініціативи, які надають їм підтримку, можливості для наставництва, юридичну та фінансову підтримку, а також створити центр або координаційний центр, який міг би координувати надання підтримки жінкам-винахідницям на основі ІВ, а підготовку звітів було б завершено до грудня 2020 року.

Після завершення роботи над цими звітами, в інтересах кожної країни було організовано наради для надання висновків, звітів та обговорення подальших дій з заінтересованими сторонами. Зважаючи на ситуацію, пов'язану з глобальною пандемією, ці наради проводилися в режимі онлайн. Перша частина віртуальної наради присвячувалася представленню висновків про проблеми, з якими стикаються жінки-винахідниці, та глибшому обговоренню висновків дискусійною групою жінок-винахідниць. Друга частина була присвячена запропонованим рекомендаціям та обговоренню з дискусійною групою можливих мереж потенційних надавачів підтримки. Завершилася нарада обговоренням того, як можна побудувати в країні систему підтримки.

У ході цих заходів було озвучено потребу в підвищенні поінформованості про патентну систему в цілому та про використання баз даних та складання формули винаходу зокрема. У зв'язку з цим було проведено навчальну програму в режимі онлайн, присвячену цим галузям, у якій взяли участь понад 700 осіб.

До лютого 2021 року в пілотних країнах було визначено установи/центри/координаційні центри з підтримки жінок-винахідниць/новаторок. За винятком Оману, всі країни вирішили створити подібну службу при відомстві ІВ, тоді як Оман вибрав для цього Університет

Султана Кабуса. Слід зазначити, що первинна концепція проєкту полягала в тому, що цими координаційними центрами будуть організації або установи, орієнтовані на жінок-винахідниць та підприємниць, і що цим організаціям буде надано знання та навички в галузі ІВ. Рішення створити таку службу при відомстві ІВ означало, що необхідність вироблення таких навичок знизилася.

У контексті підготовки доповідей країн також було створено перелік зацікавлених сторін, відповідних установ, організацій та окремих осіб, які ведуть діяльність у цій галузі.

У червні 2021 року було завершено роботу над посібником з питань ІВ, пов'язаним із виведенням на ринок продукту, в основі якого лежить патент. Посібник з інтелектуальної власності для стартапів «Комерціалізація ідей» було опубліковано та перекладено всіма мовами ООН, а також японською мовою. Посібник доступний за адресою: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4545&plang=EN>.

Крім того, була підготовлена інфографіка, яка відображає основні положення посібника у зручному для користувача форматі, що доступна за адресою: <https://www.wipo.int/sme/en/enterprising-ideas>.

Для покращення процесу пошуку місцевих наставників та сприяння можливим перспективам наставництва у пілотних країнах було організовано міжнародну пілотну програму наставництва, яка тривала з листопада 2021 року по лютий 2022 року. У цій програмі взяли участь 30 наставників та 30 підопічних із чотирьох галузей: охорона здоров'я, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), сільське господарство та машинобудування. За кожною з підопічних був закріплений наставник з урахуванням інформації, поданої в анкетах, заповнених наставниками та підопічними на початковому етапі. Кожен учасник був ознайомлений з концепцією роботи, яка включала: а) підопічні в порядку підготовки до зустрічі повинні виконувати певне домашнє завдання; та б) наставникам було надано вказівки щодо проведення зустрічей. Наставникам та підопічними було виділено чотири місяці, протягом яких вони мали провести чотири зустрічі тривалістю одну годину.

До червня 2022 року було завершено роботу зі збирання історій жінок-винахідниць. Ці історії поступово розміщуватимуться на спеціальній сторінці вебсайту ВОІВ, де розповідатиметься про виконану в рамках проєкту роботу. Сторінка була створена в листопаді 2022 року [і доступна за адресою https://www.wipo.int/women-inventors/en/index.html](https://www.wipo.int/women-inventors/en/index.html).

Загальна мета проєкту полягала у розширенні участі жінок-винахідниць та новаторок у системі ІВ. Цю мету передбачалося досягти такими способами:

а) забезпечення розуміння проблем, з якими стикаються жінки-винахідниці та новаторки при використанні системи ІВ;

б) виявлення механізмів для надання більш адресної підтримки жінкам-винахідницям та новаторкам, щоб дозволити їм ефективніше використовувати систему ІВ;

с) створення в країнах координаційних центрів, які могли б надавати жінкам-винахідницям та новаторкам підтримку, пов'язану з ІВ, або забезпечувати надання такої підтримки;

д) створення або розширення мережі жінок-винахідниць і підприємниць, та забезпечення організації для них заходів щодо зміцнення ділових зв'язків;

е) створення та розширення можливостей для наставництва;

ф) забезпечення чи розширення доступу до правової підтримки.

Нижче наведено опис досягнень та результатів проєкту, структурований відповідно до очікувань від проєкту, перерахованих вище.

а) Забезпечення розуміння проблем, з якими стикаються жінки-винахідниці та новаторки при використанні системи ІВ.

Одним із важливих досягнень цього проєкту стало ініціювання обговорення на високому рівні проблеми відсутності жінок-винахідниць у системі ІВ та викликаного цим величезного розриву в інноваційному потенціалі країн. Це сприяло підвищенню поінформованості як на найвищому політичному рівні, так і на оперативному рівні, показавши, що це є реальною проблемою і що її необхідно вирішувати. Можна зауважити, що в ході

реалізації цього проєкту у ВОІВ значно збільшилися масштаби та обсяг діяльності, орієнтованої на жінок-винахідниць та новаторок.

Хоча можна сказати, що цьому сприяли всі результати проєкту, є результати, які зробили особливий внесок. Ними є:

- огляд літератури «Проблеми, з якими стикаються жінки-винахідниці та новаторки при використанні системи інтелектуальної власності»: огляд наукових статей з теми, що дозволив визначити базовий рівень досліджень з цього питання;

- «Стратегічні підходи до усунення гендерного розриву в сфері інтелектуальної власності: практичні заходи щодо сприяння доступу до системи інтелектуальної власності жінкам-винахідницям, авторкам та підприємцям»: огляд існуючих проєктів, стратегій та ініціатив по всьому світу, спрямованих на підтримку жінок-винахідниць та новаторок;

- історії жінок-винахідниць та новаторок про їх досвід у галузі забезпечення охорони та виведення на ринок своїх винаходів та інноваційних розробок;

- чотири національні звіти про оцінку становища жінок-винахідниць в Омані, Уганді, Пакистані та Мексиці, а також про зустрічі, проведені в кожній країні для подання та обговорення звіту із заінтересованими сторонами.

б) Виявлення механізмів для надання більш адресної підтримки жінкам-винахідницям та новаторкам, щоб дозволити їм більш ефективно використовувати систему ІВ.

Згадані вище заходи дозволили визначити, яка підтримка потрібна жінкам-винахідницям та новаторкам, щоб вони могли отримати доступ до системи ІВ та використовувати інструменти цієї системи для виведення своїх інноваційних продуктів на ринок.

Деякі проблеми стосувалися поінформованості про систему ІВ, зокрема про патентну систему, а також про наявність ресурсів, про відсутність підтримки, про витрати та про сприйняття складності системи.

Був підготовлений простий для розуміння посібник з питань ІВ, який можна використовувати у процесі створення стартапу. У ньому наводяться приклади жінок-винахідниць, які успішно вивели свій винахід на ринок: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4545&plang=EN>.

с) Створення в країнах координаційних центрів, які могли б надавати жінкам-винахідницям та новаторкам підтримку, пов'язану з ІВ, або забезпечувати надання такої підтримки.

Кожна країна визначила координаційний центр, який міг би надавати такі послуги або, принаймні, забезпечити зв'язок жінок-винахідниць із подібними службами, які існують у країні. В Уганді, Мексиці та Пакистані координаційним центром стало відомство ІВ, а в Омані – Університет Султана Кабуса. Під час етапу національних оцінок було проведено картування наявних у країні ресурсів, щоб надати координаційному центру відповідну інформацію. Вона включала інформацію про потенційних наставників та постачальників правової підтримки.

d) Створення або розширення мережі жінок-винахідниць і підприємниць та забезпечення організації для них заходів щодо зміцнення ділових зв'язків.

Через пандемію COVID-19 не було можливості організувати заходи щодо налагодження ділових зв'язків, але в рамках програми онлайн-наставництва були створені віртуальні кімнати, де підопічні з різних країн об'єднувалися в дискусійні групи, щоб краще пізнати одна одну та зрозуміти, що вони не на самоті з проблемами, з якими стикаються або можуть стикнутися.

е) Створення та розширення можливостей для наставництва.

На додаток до виявлення потенційних місцевих наставників у ході оцінки, з листопада 2021 року до лютого 2022 року було проведено міжнародну програму наставництва, в рамках якої жінки-винахідниці, що беруть участь у проєкті, отримали можливість попрацювати з групою міжнародних наставників, які підтримували їх зусилля щодо виведення своїх винаходів на ринок. Міжнародні експерти в сфері ІВ були залучені з юридичних фірм,

компаній, та надавали наставницьку підтримку добровільно, на засадах благодійності. У цій програмі взяли участь 30 наставників та 30 підопічних із чотирьох галузей: охорона здоров'я, ІКТ, сільське господарство та машинобудування. У ході реалізації програми для підопічних у кожній країні було створено можливості для знайомства одна з одною та з командою ВОІВ. Було створено методологію та розроблено повний набір матеріалів, які можуть стати основою для впровадження такої програми в рамках ВОІВ після закінчення реалізації проєкту у разі доцільності. Додаткова інформація: https://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=571474.

f) Забезпечення чи розширення доступу до правової підтримки. Зміцнення можливостей щодо надання жінкам підтримки в галузі ІВ.

- Під час оцінки було визначено постачальників правової підтримки, які готові надати юридичну допомогу на безоплатній основі або за пільговими ставками.

Три з чотирьох країн-бенефіціарів надали керівнику проєкту заключний звіт про виконану в рамках проєкту роботу.

Проєкт розпочався в січні 2019 року, і частину року було присвячено виконанню більш загальної роботи, в тому числі проведення національного оцінювання, підготовку глобальних досліджень та посібників. На жаль, коли проєкт мав перейти на національний етап, розпочалася пандемія COVID-19 і всю роботу було перенесено до Інтернету. Це вплинуло на сприйняття, енергетику та хід реалізації проєкту. Без реальної взаємодії з тими, хто перебуває на місцях, а не тільки в Женеві, було дуже складно сформулювати зацікавленість у проєкті та надати йому імпульсу в країнах-бенефіціарах. Хоча пандемія навчила нас тому, що багато з чого можна ефективно робити через Інтернет, вона також показала, що для деяких завдань ніщо не може замінити людський контакт, і це стало важливим уроком.

Багато відомств ІВ, особливо в країнах, що розвиваються, відчувають нестачу ресурсів і важко справляються зі своїм основним завданням — наданням послуг з реєстрації прав ІВ. Тому, щоб охопити потенційних клієнтів

незалежно від їхньої статі, необхідно проробити велику роботу. Хоча пілотні країни докладали зусиль для виконання своїх зобов'язань за проектом, щоб охопити жінок-винахідниць та зробити свої послуги більш доступними для них, було очевидно, що такі зусилля та багато іншого потрібні всім зацікавленим сторонам, а охоплення лише жінок можна вважати надмірністю, яку вони не можуть собі дозволити. Отриманий урок полягає в тому, що хоча проєкт сприяв приверненню уваги до гендерної проблематики, необхідно було провести тонку межу між виділенням ресурсів на забезпечення більшої інклюзивності та одночасним забезпеченням того, щоб це не відбувалося на шкоду реалізації програми в цілому.

Ще один урок полягає в тому, що вкрай важливо забезпечувати, щоб розроблені в Женеві проєктні пропозиції були повністю узгоджені з реальними бенефіціарами в країнах і користувалися їхньою підтримкою. Іншими словами, запорукою успіху проєкту є його ретельний аналіз зацікавленими сторонами та залучення їх до розробки проєкту, а також на етапі подання заявки на проєкт. Це забезпечить відповідність результатів та підсумків проєкту його цілям, а також потребам та пріоритетам бенефіціарів. Також важливо забезпечити скорочення розриву, який іноді існує між тими, хто представляє та погоджує проєктну пропозицію в Женеві, та тими, хто зрештою користується його перевагами.

Країни-бенефіціари повинні відбиратися за суворими критеріями, а їхня участь у прийнятті рішень щодо планів реалізації проєкту у своїх країнах є найважливішою умовою прийняття ними відповідальності за проєкт.

Понад те, підтримки стійкості результатів проєкту країни-бенефіціари мають забезпечити виділення певних ресурсів. Наприклад, вони повинні забезпечити призначення національного координаційного центру чи команди для координації та участі у реалізації проєкту на місцях, а отже, для навчання та подальшого використання набутого досвіду. Не менш важливо планувати та обговорювати стратегію забезпечення стійкості результатів та підсумків проєкту з кожною країною-бенефіціаром із самого початку реалізації проєкту.

Також важливо, щоб проєкти не тільки приносили очікувані вигоди країнам, що беруть участь у них, а й збагачували, просували та поглиблювали робочі програми відповідних робочих підрозділів, які відповідають за управління цими проєктами. Тому проєкти повинні органічно вписуватись у портфель робіт підрозділу-отримувача та давати можливість для поглиблення роботи тим, хто їх реалізує. Однак, якщо проєкт виходить за рамки мандата та обов'язків підрозділу, який ним керує, то існує ризик, що він не сприятиме виконанню мандата цього підрозділу. У цьому випадку при реалізації проєкту не буде використано досвіду та знання відповідного підрозділу, внаслідок чого управління проєктом здійснюватиметься поза рамками звичайної програми роботи відповідного підрозділу. Таким чином, необхідно докладати зусиль для того, щоб проєкти були вигідними як для бенефіціарів, так і для виконавців.

Неможливо переоцінити вплив пандемії на проєкт. Заплановані заходи з пілотними країнами виявилися неможливими. Зустрічі для подання звіту, які зазвичай давали можливість повноцінно взаємодіяти з пілотними країнами, проводились у режимі онлайн. Так само навчальна програма проходила онлайн і колективно для всіх країн (в даному випадку онлайнове середовище дало деякі переваги, оскільки взяти участь змогли більше учасників). Недоліком таких онлайнних нарад було те, що вони не давали жодних можливостей для особистих зустрічей між керівником проєкту та пілотними країнами, що вплинуло і, можливо, навіть звело нанівець динаміку та сприйняття проєкту.

Нарешті, як зазначено вище, початкова концепція проєкту полягала в тому, що призначеними національними координаційними центрами будуть організації або установи, орієнтовані на жінок-винахідниць, підприємниць тощо, і що цим організаціям будуть надані знання та навички у сфері ІВ. Причина цього полягала в тому, що донести ідеї ІВ до жінок простіше та інтуїтивно зрозуміліше у середовищі, де жінкам уже надається підтримка. У той же час, якщо координатором таких проєктів є відомство ІВ, то динаміка змінюється, і щоб залучити більше жінок до використання ІВ, відомству ІВ

необхідно знайти способи залучення жінок до використання своїх послуг, що зробити складніше. Рішення країн передати цю функцію відомству ІВ означало, що необхідність підвищення кваліфікації національних координаційних центрів у сфері ІВ була нижчою, ніж передбачалося спочатку.